

ПРАВОВА ОСВІТА – ОСНОВА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Іванюк І.,
директор правового ліцею №2
м. Тернопіль*

ПРОФІЛЬНА ШКОЛА ПРАВОНАВЧОГО СПРЯМУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ НЕПЕРЕРВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність проблеми обумовлюється тим, що профільне навчання є одним із ключових напрямів удосконалення системи освіти нашої держави й передбачає реальне систематичне оновлення сучасної школи, максимальне врахування інтересів, нахилів і здібностей кожного учня у контексті соціального та професійного самовизначення і відповідно до вимог сучасного ринку праці. Такий підхід до організації освіти не лише реалізує принцип особистісно-орієнтованого навчання школярів, а й дає змогу створити умови для їхнього професійного самовизначення та подальшої самореалізації [1]. Виходячи із загальних положень профільного навчання, закладених у концепції, сучасна школа, ВНЗ повинні максимально орієнтуватися на створення умов, оптимальних для саморозвитку, самореалізації особистості кожного школяра, студента. Тому саме профільне навчання створює той контент, який відповідає інтересам, нахилам і здібностям учня, майбутнього студента. Йдеться, насамперед, про врахування сфери пізнавальних інтересів (у нашому випадку, гуманітарних загалом, правознавчих у їх контексті, зокрема), які щонайбільше можуть реалізувати потенціал розвитку дитини, стимулюючи створення ситуації успіху в навчанні, самоствердження, підвищення пізнавального інтересу, здатності до саморегуляції, ефективної самостійної навчальної роботи та ін.. Тобто профільне навчання не стільки реалізує функцію ранньої професіоналізації загальної освіти, скільки сприяє самовизначенню учня, формування навчальних компетенцій на основі «Я-Концепції».

Аналіз публікацій свідчить про те, що останнім часом спостерігається підвищений інтерес науковців та практичних працівників освітньої галузі до проблем правознавчої освіти, правового виховання, формування правосвідомості школярів. Загальна мета системи правознавчої освіти в школі визначається наступними документами: Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття», Закон України «Про загальну середню освіту», Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), Державна програма «Вчитель», Національна доктрина розвитку освіти, Концепція профільного навчання у старшій школі, Концепція змісту освіти для Європейського виміру,

Державний стандарт освітньої галузі «Суспільствознавство» тощо, – а також такими, що визначають загальний напрямок розвитку країни, наприклад, Національна доповідь «Новий курс: реформи в Україні 2010-2015».

Різні аспекти проблеми є предметом досліджень таких науковців: О. Пометун, В. Котюк, М. Городиський, І. Запорожан, І. Романова, Л. Рябовол, Ю. Сурмяк, Л. Мацук, І. Криштак та ін. Останні більшою мірою опікувалися проблемами модернізації систем правознавчої освіти різних рівнів, меншою – проблемами взаємодії освітніх систем, що мають спільні змістово-технологічні основи освітньої діяльності.

Тому **метою статті** є спроба дослідження освітньої системи ЗНЗ профільного типу в умовах взаємодії школи та вишу, забезпечення безперервності правознавчої освіти компетентнісного рівня.

Виклад основного матеріалу. Закономірно, що система оптимізації профільного навчання школи повинна реалізуватися у контексті інноваційних процесів, які відбуваються в системі вищої професійної освіти відповідного профілю, що інтегрально створює спільний змістово-технологічний контент освітньої діяльності, забезпечуючи:

- оптимізацію освітніх систем школи та вишу, які за своєю суттю є взаємопов'язаними, обумовлюючи ефективність функціонування одна одної;
- спільність базових підходів до формування компетенцій визначеного профілю, що забезпечить безперервність освітнього процесу, поетапне нарощування компетенцій на основі «Я-Концепції»;
- об'єднання зусиль усіх суб'єктів цілісного освітнього простору школи, вишу щодо науково-практичного забезпечення оптимізації розвитку освіти відповідного профілю, безперервності процесу. Також важливою вважаємо позицію, за якою профільне навчання допомагає реалізувати особистісно-орієнтований підхід в освіті (в основі якого – взаємодія досвідів того, хто вчить, та того, хто вчиться), що виступає головним механізмом сприяння неперервності компетентнісної освіти. Як показує досвід, процес профілізації освіти є досить складним та суперечливим, є багато проблем, що стосуються як концепції профільного навчання, технології її реалізації на практиці, так і механізмів, принципів управління освітньою системою.

Так, Рябовол Л. Т., виходячи з основ синергетичного підходу, визначає сутність правознавчої освіти як освітньої системи – системи навчання правознавства, що здатна до самовідновлення, є адаптивною, тобто, перебуваючи під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників (зв'язків), адекватно реагує на них та складається з елементів, що самовідновлюються [2, с. 7-10].

У цьому визначенні нам імпонує підхід, де у трактування поняття «правознавча освіта» закладені ключові позиції компетентнісної освіти, за якими освітня система має набувати ознак саморегуляції, самоуправління, бо

саме за таких умов вона буде здатна до самовідновлення, а значить – саморозвитку. Цінною також вважаємо таку характеристику системи як адаптивність, що трактується не як процес одностороннього пристосування до зовнішніх чинників, продиктованих «зверху» (інформаційно-репродуктивна освіта), а взаємодія зовнішніх та внутрішніх чинників, які фіксуються через об'єктивні, закономірні зв'язки, що забезпечують синергетичність підходу до формування системи правознавчої освіти.

Окреслимо теоретичні позиції щодо тенденцій інноваційного розвитку, які є спільними для системи правознавчої освіти школи профільного типу та ВНЗ відповідного професійного спрямування. Важливо більш детально трактувати сутність правознавчої освіти у контексті компетентнісного підходу, за яким головною метою правознавчої освіти є не традиційне формування системи знань та умінь відповідно до визначеної галузі, а формування в учнів, студентів правової компетентності, що її визначаємо як сформованість системи знань, умінь на основі «Я-Концепції»:

- правознавчі знання сприймаються не як самоцінність, а як умова формування правосвідомості, правової поведінки школяра, студента як суб'єктів освітньої діяльності;
- правова освіта сприймається як інтегруюча складова, яка виходить далеко за рамки дисциплін історико-правознавчого циклу, і стосується моральної поведінки школяра, студента у різних сферах освітнього, життєвого простору;
- правова свідомість є найвищим показником правової компетентності, оскільки найбільшою мірою відповідає за механізми саморегуляції, саморозвитку, адекватного формування власного життєвого простору на морально-правовій основі;
- навчання реалізується через взаємодію досвідів педагога, який представляє у власній інтерпретації правові знання і варіанти їх трактування, та досвіду учня (студента), який осмислює інформацію через призму власного досвіду уже наявної правової компетентності, поведінки, своїх уявлень про правові, моральні норми, їх сутність, логіку, практичну реалізацію.

Інтегрально правову освіту в контексті компетентнісного підходу ми трактуємо як таку, що набуває тенденцій до саморегуляції, самоуправління як на рівні освітньої системи, так і на рівні кожного окремого школяра, студента, який неодмінно повинен мати власну траєкторію особистісного саморозвитку, значущою складовою якого є правова свідомість.

Виходячи з поданого вище контексту розуміння сутності правової освіти на основі компетентнісного підходу, вважаємо, що рушійними силами формування правової компетентності школярів, студентів в основі якої – формування правосвідомості, можуть бути наступні суперечності:

- між традиційною концепцією формування правових знань на основі інформаційно-репродуктивної системи та компетентнісною, в основі якої – формування правосвідомості суб'єкта навчання;
- між визначеною (за програмою) системою правових знань, умінь використовувати їх на практиці та наявним досвідом правових переконань, правової поведінки, які є головними регуляторами професійних позицій студента, формування життєвих пріоритетів, особистісного розвитку школяра;
- між системою традиційних методів навчання, орієнтованих, зазвичай, на запам'ятовування і відтворення навчальної інформації з правознавчих дисциплін, та методами, в межах яких актуалізуються мислення, аналіз, систематизація, порівняння, моделювання, рефлексія та ін.;
- між системою компетентнішої правознавчої освіти та об'єктною позицією у структурі навчальної діяльності школяра (студента), готового до засвоєння правознавчої інформації за заданими зразками.

Відповідно до зазначених вище теоретичних позицій було визначено комплекс принципів оптимізації системи формування правової компетентності, правосвідомості учнів навчального закладу з відповідним профільним спрямуванням, що набуває тенденції до безперервності процесу розвитку та саморозвитку.

Принцип цільової та змістової спрямованості освітньої системи, що орієнтує на цілісне, полягає у системному формуванні правової компетентності школярів. А це означає, що кожен навчальний предмет повинен реалізувати потенціал формування правової культури учнів, використовуючи як зміст навчання, так і процес та технології його організації. Те саме стосується всіх сегментів освітньої системи. При тому не можна допускати однобокості формування школяра, нехтування іншими, не менш значущими компонентами цілісного розвитку його особистості, комплексу навчальних компетенцій учня. Отож, має бути забезпечена гармонізація пріоритетного з цілісним, що складатиме базові концептуальні засади розвитку освітньої системи навчального закладу.

Принцип інтеграції як головний механізм забезпечення цілісного освітнього простору важливий у системі формування правосвідомості школярів. Керівник закладу повинен об'єднати педагогічний колектив для формування сприятливого середовища для самореалізації школяра в правовому аспекті за відповідним комплексом показників. При тому повинен бути розроблений комплекс форм та методів діяльності, які передбачають взаємодію всіх членів колективу, груп педагогів, а також спільну діяльність зі школярами, батьками учнів, громадськими організаціями. Лише за таких умов можна виробити спільні цінності, прийняти комплекс спільних позицій, вимог, яких будуть дотримуватися всі суб'єкти освітньої системи. І що головне – наявність

цілісного освітнього простору в навчальному закладі буде виступати базовою умовою самоактуалізації, самореалізації школяра (інакше він буде пристосовуватись до умов, що їх в автономному режимі створює для нього кожен педагог).

Значущість принципу забезпечення суб'єктності позиції учня у формуванні правової компетентності посилюється в процесі переходу на стандарти компетентнісної, особистісно-орієнтованої освіти, в умовах якої освітня система орієнтована на формування ситуації, сприятливої для самоосвітньої діяльності учня, його самовиховання та самореалізації, максимально враховуючи індивідуальні можливості кожного. Тому освітній простір, навчальний процес як його основа мають бути сприятливими для формування активної, суб'єктної позиції школяра, формуючи навчання як взаємодію досвідів вчителя та учнів.

Слід зазначити, що принципи не є самодостатніми позиціями, вони сформовані на основі максимального врахування закономірностей педагогічного процесу, зокрема тих, що відображають логіку управлінської діяльності. Поданий вище комплекс принципів, які актуалізуються у сфері формування правової компетентності, правової культури, правосвідомості школяра, сформований з урахуванням наступних закономірностей, взаємозалежних зв'язків:

- соціальна обумовленість цілей, змісту та технологій формування правової компетентності школярів; органічність взаємозалежності навчання та виховання правової культури учнів в умовах освітньої системи;
- взаємозалежність цілей, змісту, методів організації правового виховання школярів, а також особливостей управління (планування, організації, регулювання та контролю за її ефективністю);
- закономірності та принципи є також актуальними і для системи вищої професійної освіти правознавчого спрямування.

Висновки. Отож, розвиток освітньої системи ЗНЗ профільного типу не може програмуватися як самодостатній автономний процес в межах визначеного освітнього закладу, оскільки такий підхід буде провокувати своєрідний конфлікт взаємозалежних систем різних рівнів, що виступатиме гальмівним чинником процесу взаємодії систем, наступності у формуванні профільних компетенцій школяра, студента, а відтак і безперервності процесу професійного становлення, розвитку та саморозвитку майбутнього фахівця на особистісно-орієнтованій основі. У перспективі необхідно шукати як концептуальні, так і змістово-технологічні основи оптимізації освітнього простору школи у взаємозалежності з розвитком освітньої системи ВНЗ відповідних профілів.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі, затверджена рішенням колегії МОН України № 1456 від 21. 10. 2013 року : Електронний ресурс. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/content/Нормативно-правова_база/1456.pdf.

2. Рябовол Л. Т. Проблемне навчання правознавства: поняття та способи реалізації / Л. Т. Рябовол // *Історія та правознавство*. – 2016. – № 4-5. – С. 7-10.

Смільська І. І.,

вчитель історії ТНВК ШПЛ № 2, аспірант

ПРАВОВА ОСВІТА – ОСНОВА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті аналізується проблема правової освіти в Україні, необхідність запровадження новітніх форм та методів для забезпечення розвитку правосвідомості молодого покоління, що є необхідним для становлення громадянського суспільства

Одним із найважливіших завдань в Україні є будівництво правової, демократичної держави, головними принципами якої повинні бути верховенство закону та дотримання прав і свобод людини. У такий час в Україні великого значення набувають правова освіта та правове виховання, які формують свідомість людей і правову культуру.

Дана тема є досить актуальною, оскільки існує проблема правової освіти і виховання дітей та молоді.

Метою даної статті є дослідити роль правової освіти, як необхідного елемента розвитку громадянського, демократичного суспільства у складних сучасних умовах.

Протягом останніх десятиліть дослідження проблем правової освіти, розвитку громадянського суспільства здійснювалося представниками, як західними, так і вітчизняними дослідниками. Серед них можна назвати В. В. Головченка, С. Д. Гусарєва, О. Д. Карчевську, Я. А. Коменського, О. В. Макарову, Н. І. Матвіїшину, Н. М. Оніщенка та інших.

Гарантією успішного розвитку суспільства є знання та дотримання законів держави кожною людиною, взаємна відповідальність держави перед громадянином та громадянина перед державою.

Правова освіта – це структурний компонент освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок та вмінь, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок та мотивів правомірної поведінки тощо.

Право громадян України на набуття необхідного обсягу правових знань забезпечується мережею загальних та спеціалізованих закладів освіти незалежно від форм власності, правовим інформуванням населення через засоби масової інформації та культурно-освітні установи.